

Förord av Linda Hammar, känd från TV-serien *I en annan del av Köping* och utsedd till Årets kvinna av Aftonbladets läsare 2007:

Jag tycker att all information om handikapp är viktig. Den här foldern förklarar saker på ett mycket bra sätt, för ibland kan ett ord betyda olika saker. Läs och lär.

Kram

Linda

Det är inte lätt att hänga med när ord byts ut eller ändrar betydelse. Att diskutera olika begrepp kan vara en väg att gå.

Att själv fundera över vilka ord som är OK att använda, när man bör tänka till och vilka ord som signalerar varning.

Här kommer några ord att börja prata om. Du hittar säkert fler.

* Funktionshinder och funktionsnedsättning

Ett funktionshinder uppstår i mötet mellan individen och samhället. Det kan handla om svårtillgänglig information, trappor och trösklar, och inte minst attityder som stänger ute människor. Alldeles i onödan. Personer med funktionsnedsättning – såväl fysisk, psykisk som intellektuell – kan ju leva ett fullt fungerande liv om alla vi i samhället tillåter det. Men gör vi det?

* Person med funktionsnedsättning

Ungefär en av fem svenskar uppger att de har en funktionsnedsättning. Klas till exempel. Han **har** en CP-skada, men **är** för den skull inte CP.

Funktionsnedsättningen är bara en del av personen. Det är en viss skillnad, eller hur?

* Brukare eller användare

Om du till exempel använder dig av personlig assistans, hörapparat eller rullstol är du knappast en passiv **patient** eller **klient**. Nej, snarare en aktiv brukare eller användare. Vilka hjälpmedel brukar du använda när du lagar mat eller skriver ett brev?

* Tillgänglighet

Tillgänglighet är bra för alla, men absolut nödvändig om du har en funktionsnedsättning. Tillgänglighet innebär till exempel att kunna

läsa hemsidor, besöka offentliga miljöer, nå de varor du vill köpa i affären och komma in på hotell och restauranger. Självklart, men inte för alla.

* Design för alla

Design för alla innebär att all planering och utformning av produkter, byggnader och tjänster ska ta hänsyn till användbarhet och tillgänglighet. Tänk om alla som designade exempelvis mjölkpaket gjorde dem så att människor slapp gråta över spilld mjölk?

* Diskriminering

När människor behandlas olika, till exempel på grund av funktionsnedsättning, handlar det om

diskriminering. Det finns lagar som skyddar mot diskriminering, bland annat i arbetslivet. Men hur är det i vardagslivet?

* Rehabilitering och habilitering

Rehabilitering hjälper människor att hitta vägar tillbaka till arbetslivet – till exempel efter en skada. Habilitering bidrar till att personer med medfödd skada eller funktionsnedsättning kan leva självständiga liv. Habilitering kommer från det latinska ordet **habil** som betyder skicklig. Och vem vill väl inte vara habil?

* Bemötande

Att mötas handlar om ömsesidig respekt. Alla människor har rätt att bli bemötta och behandlade på lika villkor och på samma sätt – oavsett våra olika förutsättningar och möjligheter. Att skilja på folk och folk är diskriminering. Att mötas är att se och acceptera hela individen.

* Blind

Alla som har en synnedsättning är inte blinda. Graden av funktionsnedsättning varierar från **synsvaghet** till grav synskada. Personer som helt saknar syn kan föredra uttrycket **grav synskada** snarare än blind. Ser du skillnaden?

* Döv

Att vara född döv eller att ha blivit det i vuxen ålder ger olika förutsättningar. Vuxendöva har till exempel inte teckenspråk som förstaspråk, men kan ibland använda tecken som stöd. Ofta i kombination med skrivtolkning. Personer med viss hörsel är inte döva, de har en **hörselskada**. Det gäller med andra ord att vara lyhörd för orden.

* Lönebidrag

Är det företaget eller arbetstagaren som lever på bidrag?

Lönebidragstagare är den arbetsgivare som tar emot bidrag för att anställa personer med funktionsnedsättning. Den anställda får lön direkt från arbetsgivaren. Tanken är att underlätta för personer med funktionshinder att komma ut på arbetsmarknaden.

* Dyslexi

Förr sa man ordblind. Idag säger vi att man har dyslexi när bokstäverna trasslar till sig.

Många har läs- och skrivsvårigheter av andra orsaker. En av fyra har svårt att läsa och förstå en

vanlig tidningsartikel. Vad kan det bero på?

* Diagnos

Diagnos är benämningen på en fysisk eller psykisk funktionsnedsättning, till exempel dyslexi. Namnet och diagnosen kan vara helt OK att använda, till och med viktig och intressant i rätt sammanhang. Men ibland har benämningen ingen betydelse för den dagliga tillvaron. Ungefär som din födelseort, kragstorlek eller favoritfärg.

Varning

* Skolgårdssvenska

Skolgårdarna har alltid ekat av skällsord. Några av orden syftar på funktionsnedsättningar. Men vad betyder de egentligen?

Mongo är en stad i Tchad.

Idiot är en person som inte deltar i det politiska livet, åtminstone i antikens Grekland.

DAMP-unge är ett barn som gillar den norska jazzgruppen Damp.

CP är den kanadensiska järnvägen, men även datorprogrammet Constraint Programming.

Miffo är en svensk långfilm från 2003.

* Rullstolsbunden

Ingen är bunden till sin stol, om det inte finns rep med i bilden.

Rullstolsburen speglar verkligheten bättre. Eller varför inte **person som använder rullstol**?

* Förståndshandikappad

Ordet är förlegat. **Person med utvecklingsstörning** är ett mer aktuellt språkbruk.

* Dvärg

Det finns massor av dvärgar i Sagan om Ringen. Men inte en enda i verkliga livet. Här finns människor som är korta och andra som är långa, och några med diagnosen **kortväxthet**.

* Bokstavs barn

Kärt barn har många namn. Men både barn och vuxna kan ha till

exempel diagnosen ADHD. Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan innebära koncentrations- svårigheter men också andra symtom. Se människan bakom förkortningen. Vad tänker du när du ser bokstäverna ABBA?

* Psykfall

Medier kopplar ofta ihop ord som psykfall, psyksjuk eller galning med dramatiska våldsdåd – speciellt efter mordet på Anna Lindh. Rubrikerna skapar rädsla och väcker starka känslor hos människor med psykisk funktionsnedsättning. Begreppet psyksjuk används dessutom ofta svepande om all sorts psykisk ohälsa – och fogar samman människor som har föga gemensamt.

* Handikapp

I vissa fall är det fritt fram att prata handikapp. I golf till exempel. Men ordet har ändrat betydelse. Socialstyrelsen rekommenderar att begreppet inte längre bör användas alls. Istället rekommenderar de funktionshinder (se funktionsnedsättning). Däremot kan ”handikapp” hittas i sammansatt form till exempel i handikapptolett.

* Handikappanpassa

Ordet handikappanpassa signalerar problem, och att det är OK att göra skillnad mellan människor. Men alla tjänar ju på att öppna en plats för fler besökare, eller hur? Säg alltså hellre att en byggnad eller webb-

plats är tillgänglig än att den är handikappanpassad.

* Arbetshandikappad

Ordet arbetshandikappad har länge använts för att klassificera arbetslösa med funktionsnedsättning, oavsett förmåga att klara av ett eventuellt jobb. Men är Eva som använder rullstol arbets- handikappad om hon jobbar som journalist? Det är bättre att prata om människors arbetsförmåga och riva hinder – både verbala och andra – på våra arbetsplatser.

Viktigt vara rädd om orden

Det är nyttigt att bli påmind om hur ord kan uppfattas. Ord kan såra och förnedra även om det inte var avsikten. Alltför ofta använder vi ord utan att tänka efter. Orden är vårt viktigaste kommunikationsmedel. Därför är det viktigt att vara rädd om orden och om valörerna. Men ord förstås olika av olika människor. Hur man än anstränger sig är det svårt att få till det så att det alltid blir rätt.

Men förhoppningsvis blir det rätt oftare om vi då och då ger oss tid att fundera på vad vi säger. Den här lilla foldern ger några tips om vad vi bör tänka på när vi talar om funktionsnedsättningar. Läs den, läs den igen, sprid den till dina vänner, diskutera orden med dem.

Bengt Westerberg

Ordförande i svenska Röda korset och tidigare socialminister

ORD som taggar – om funktionshinder

Hur funkar ord som **funktionsnedsättning, tillgänglighet, CP, mongo** etc? Här finns en lista med ord man kan fundera över nästa gång det är dags att skriva en artikel eller tala om personer med funktionsnedsättning. Eller beskriva hur ett funktionshinder uppstår.

OK

Tänk till

Varning